

Adalékok az angol ige + partikula és magyar igekötős igei szerkezetek szemantikai-kontrasztív elemzéséhez

Összefoglaló

A disszertáció fő célja az ige + partikula (=IP) szerkezetek produktivitás/termékenység, aspektus és akcióminőség szempontú vizsgálata. A termékenységgel kapcsolatban megmutatjuk, hogy az IP-szerkezetek szó szerinti irányjelentésükben és aspektuális jelentésükben nagyon termékenyek lehetnek, a nyelvészeti irodalomban képviselt vélemények többségétől eltérően. Ez azt is jelenti, hogy az IP-szerkezeteket és az idiomatikus frazális igéket külön kell kezelni. A szerző az ige + négy irányjelentésű angol partikula *out*, *in*, *up* és *down* szerkezetek részletes elemzésére vállalkozik. Az elemzést olyan morfológiai modellben végzi, amelyben az IP-szerkezet akkor tekinthető morfológiailag termékenynek, ha morfortaktikailag termékeny (az igéhez termékeny módon járulhat hozzá a partikula) és morfoszemantikailag transzparens (az IP-szerkezet jelentése levezethető az ige és a partikula jelentéséből). A szerző vizsgálataiból kiderült, hogy a morfoszemantikai transzparencia elve nem érvényesül a kizárólag aspektuális jelentést hordozó partikulák esetében. A szerző az IP-szerkezetek produktív mintáinak a megállapításához kétféle forrásanyagot használ: hagyományos és online tanulói szótárakat és Levin (1993) igeosztályozását. A vizsgálatból megmutatta, hogy az ige + partikula szerkezeteknek több szemantikai osztálya állítható fel, amelyekben a partikula produktívan kapcsolódik az ige-tőhöz; megfogalmazható egy sor lexikai szabály, melyek segítségével képezhető az IP-szerkezet.

A disszertáció egy másik célja az IP-szerkezetek aspektuális és akcióminőségbeli jelentéseinek vizsgálata. A szerző az aspektus és az akcióminőség fogalmainak a kettéválasztása mellett érvel, majd megvizsgálja az angol igei partikula, illetve a magyar igekötő hatását az ige eseményszerkezetére és az akcióminőség-képzésre. A vizsgálatból megmutatta, hogy az angol igei partikulák és a magyar igekötők mindkét nyelvben megváltoztathatják az ige vagy igei predikátum telikusságát a különböző osztályokban. Az elemzésből kiderült, hogy a különböző igekötők a magyarban szisztematikusabban és következetesebben jelölik a telikusságot, mint az igei partikulák az angolban.

A jelen munkában az akcióminőségfogalmat morfológiailag meghatározott lexiko-grammatikai kategóriának tekintjük. Általánosan elfogadott felfogás szerint a morfológiai szabályok a lexikonban működnek. A partikulás igék aspektuális és akcióminőségbeli

jelentései angol-magyar kontrasztív vizsgálat tárgyát is képezhetik és a jelen dolgozatban egy ilyen vizsgálatra teszünk kísérletet. A vizsgálatból kiderült, hogy az angolban csak egy akcióminőség található – a rezultatív akcióminőség – melyet különféle partikulák fejeznek ki szemben a tizenegy akcióminőséggel a magyarban, melyek különböző igeekötőkkel és a *-gat/-get* képző segítségével jönnek létre. Megmutattuk, hogy az angolban az ige + partikula szerkezetek nem morfológiai alakzatok, ezért a morfológiailag kifejezhető akcióminőség fogalma nem használható az angolban.

Az idiomatikus jelentésű frazeológiai egységek részletes vizsgálata nem tartozik a dolgozat feladatai közé, a fő hangsúlyt a transzparens IP-szerkezetekre helyezzük, az idiomatikus jelentéseket csak érintőlegesen említjük.